K E R N . H.

NOG IETS OVER

'T OPSCHRIFT VAN PAGGER ROEJONG

Lemb.Kebudajaan. Ind.
Kon. Bat: Gen.

XXXIII

136.

84.280

(Overge

NOG

Uit
dan éé
overtuig
nieuw
Met di
blijvend
en verk
te dank
durf il
gende
en in
hoop ik
moge v
zeesche
kunnen
gene, h
hebben.
aan een
op nieu
verklari

Reed
heb ik
Roejong
leemten
de rust
gebrach
andere

De
deels g
de schu

(Overgedrukt uit de *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië*, 3e Volgr. VIIIe Dl., 2e stuk.)

NOG IETS OVER 'T OPSCHRIFT VAN PAGGER ROEJONG.

Uit hetgeen over de inscriptie van Pagger Roejong van meer dan ééne zijde is aangevoerd, zal wel ieder belangstellende de overtuiging geput hebben hoe wenschelijk het is, dat er een nieuw en nauwkeurig facsmile van dat stuk vervaardigd worde. Met dit te zeggen bedoel ik niet, iets te kort te doen aan de blijvende verdienste van hen, aan wie we teekening, uitgave en verklaring in D. XXVI der Verh. van 't Batav. Genootschap te danken hebben. Met alle erkentelijkheid voor het geleverde, durf ik beweren dat er geen uitzicht bestaat op eene bevredigende verklaring van 't geheel, zoolang de inscriptie niet herzien en in een nauwkeuriger facsimile uitgegeven zal zijn. Daarom hoop ik dat de uitgedrukte wensch van den heer Cohen Stuart moge vervuld worden, en dat bevoegde personen in onze overzeesche gewesten zich de zaak mogen aantrekken. In afwachting kunnen wij, hier te lande, trachten partij te trekken van datgene, hoe gebrekkig ook, waarover we vooralsnog te beschikken hebben. Het kan zijn nut hebben, een gedeelte van 't opschrift aan een nader onderzoek te onderwerpen, al was het maar om op nieuw de aandacht te vestigen op den inhoud en eene betere verklaring voor te bereiden.

Reeds in mijn opstel over 't opschrift van Batoe Beragon heb ik ter loops de opmerking gemaakt, dat het stuk van Paggook van de Roejong begint met eene strophe in Çârdûlavikrîḍita. Met al dek leemten van 't facsimile of van de inscriptie zelve, zijn toch de rustteekens duidelijk herkenbaar en te rechter plaatse aangebracht. Op de strophe in genoemde versmaat volgt er eene andere in Vasantatilakâ.

De letterteekens der eerste strophe zijn deels onduidelijk, deels geheel onleesbaar; deels ook bepaald foutief, hetzij door de schuld des steenhouwers of des vervaardigers van 't facsimile.

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENN.

De laatste helft van den tweeden versregel kan ik in 't geheel niet ontcijferen noch te recht brengen. De lezing die heer Friederich er van gegeven heeft, berust niet op 't facsimile, gelijk uit zijn Commentarius (Verh. Bat. Gen. XXVI, 37) blijkt, maar op eene vergelijking van 't onleesbare facsimile met de copie van Netscher. Dit laatste is ons niet toegankelijk en kan ons dus niet als grondslag dienen. Hetgeen dé heer F. met behulp der twee afschriften heeft opgemaakt, kan op den steen niet gestaan hebben, kan althans niet van den dichter afkomstig zijn, want die lezing bevat in tien lettergrepen vijf onmogelijke fouten tegen de versmaat. De vier laatste lettergrepen lijken, op 't facsimile, op — â r â v i k a, wat zeer licht misteekend kan wezen in plaats van — â r â d h i t a. Onmiddellijk op a m a r â r y y a volgt iets wat op ṅ g s a p a t i lijkt; in de, altoos min of meer gewaagde, veronderstelling dat de letter v a vergeten is, door wien ook, krijgen we v a ṁ s a p a t i. Nu geeft a m a r â r y y a v a ṁ s a p a t i wel zin, doch daaruit volgt nog niet dat het op den steen gestaan heeft. In de volgende transcriptie zal ik de zeer ongewisse lezing van 't derde woord in den tweeden regel mede opnemen:

svasyaṁtu (?) prabhu madvayâdvaja nṛpâ âdityavarmma çriyâ |
vaṅgassri [1] amarâryyavaṁsapati — — — ◡ ârâdhita ||
maitrî tvaṁ karuṇâ mupeksha muditâ satvopakârâ guṇâ |
ya tvaṁ râja sudharmmarâja kṛtavat [2] lekhe (?) siṁ âtishṭhati ||

Vóor den aanhef van 't vers schijnen er, naar de afbeelding te oordeelen, figuren of teekens uitgewischt te wezen, doch die behoorden niet tot de strophe, waaraan geen lettergreep ontbreekt. Ik zal beginnen met den derden regel omdat die 't zekerste bewijs levert dat de dichter weinig of geen begrip had van de Sanskritsche spraakkunst. Het is zeer opmerkelijk, hoezeer niet bevreemdend, dat eenige termen uit dien versregel ook voorkomen, en wel in dezelfde volgorde, in een vermaard werk van de gewijde letterkunde der Noordelijke Buddhisten, te weten de Lalitavistara (in 't Tibetaansch getiteld Rya tcherrol-pa). Ik zeg: niet bevreemdend, omdat 't gansche opschrift Buddhistisch is, en wel zuiver Buddhistisch. Zoo juist de heer

---

[1] De korte en lange *i* laten zich niet onderscheiden. Om onnoodigen omhaal te vermijden, zal ik stilzwijgend de lange schrijven, waar de maat zulks vereischt.

[2] Er staat k r t v a d h a t; doch blijkens de mededeelingen van C. Stuart is dat eene fout van 't facsimile; zie deze Bijdragen III, I, bl. 26.

Friederich 't Buddhistisch karakter van Âdityavarman's gedenkstuk in 't licht heeft gesteld, zoo onverdedigbaar is zijne gissing dat er een spoor van Çiva-dienst in 't stuk van Batoe Beragong te vinden is. Natuurlijk zullen er onder de onderdanen van Âdityavarman wel Çivaieten geweest zijn, maar uit de beide opschriften blijkt daaromtrent niets hoegenaamd. Om op den Lalitavistara terug te komen, op bl. 344, r. 2 der Calcuttasche uitgave, in eene Gâthâ, waarvan de taal schijn-sanskrit [1] is, staat de volgende regel uit eene strophe, ook weêr in Çârdûla-maat:

maitrî vâ karuṇâ upeksha-muditâ dhyânâny abhijnâ tathâ.

In werkelijk Sanskrit zegt men upekshâ, en moet het voorafgaande karuṇâ er meê samensmelten tot karuṇopekshâ. Vâ staat hier, gelijk zoo vaak in de opschriften van Açoka (alias: Devânâmpriya) in de beteekenis van ca. Zonder zooverre te gaan te beweren dat de Menangkabausche dichter deze plaats van den Lalitavistara voor oogen had, mag men toch stellen dat hij soortgelijke plaatsen in de gewijde letterkunde van zijn gezindte gekend heeft. Wanneer hij in stede van karuṇâ upeksha — hetgeen, zooals gezegd, geen werkelijk, maar schijnbaar Skr. is — schrijft karuṇâ-m-upeksha, dan is daarvan eene dubbele verklaring mogelijk. De eerste is deze: in de oudere Prâkrits wordt de *m* somwijlen gebezigd als middel ter vermijding van hiaat; hetzij men nu schrijve karuṇâ-m-upeksha, of karuṇâ mupeksha, hetzij men dus de *m* eenen tusschengevoegden of eenen voorgevoegden klank noeme, is vrij onverschillig. Eene andere verklaring ware deze, dat de dichter te weinig met de spraakkunstige wetten van 't Skr. bekend was, om te weten dat karuṇâm uitsluitend accusatief is, en niet een of andere wisselvorm van karuṇâ. Hoe het zij, al de woorden in den derden versregel, behalve tvam moeten nominatieven verbeelden. Hetzelfde wat van de *m* in karuṇâ-m-upeksha gezegd is, geldt misschien ook van de *m* in prabhu-m-advayâdvaja. Volkomen duidelijk is het, dat èn prabhu, of laat wezen prabhum, èn de drie volgende woorden vocatieven moeten verbeelden; zeker is het ook dat in werkelijk Sanskrit prabhu geen vocatiefvorm is, evenmin als nṛpâ. Doch nṛpâ is wel een zeer gewone vocatiefvorm in de

---

[1] Over 't karakter van de taal der Gâthâ's verwijs ik naar mijne verhandeling *Over de jaartelling der zuidelijke Buddhisten*, Aanhangsel I.

Prâkrits en 't schijn-Skr. der Gâthâ's. Van Âdityavarman, luidt de vocatief in 't Skr., zoo als men weet: Âdityavarman, doch daaruit volgt niet dat men, gelijk de heer Friederich doet, zonder palaeographischen of anderen grond, den Sanskritschen taalvorm den auteur mag toedichten. Tekstkritiek, gelijk algemeen erkend is, bestaat niet in 't verbeteren van 't werk des auteurs, maar in 't herstellen van den tekst zooals hij die geschreven heeft. Dat de auteur geen flauw begrip had van de wijze waarop de vocatief van de stammen op an gemaakt wordt, blijkt o. a. uit âdityavarmma, ook weer als vocatief bedoeld, in regel 6. Het laat zich heel wel verdedigen, dat iemand in plaats van vaṅgassri in den tweeden versregel wil lezen vaṅçaçrî, maar het is niet geoorloofd den auteur te verbeteren en er willekeurig van te maken: vaṅçaçriyam, Niemand trouwens, die de versmaat herkent, zou zulks doen. Çriyâ is in 't Skr. een instrumentaal; wat de dichter er meê bedoelde, is mij duister; het is de vraag, of hij zelf het als een instrumentaal beschouwde.

Het woord tvaṁ in den 3den regel is vormelijk, in 't Skr., een nominatief of vocatief; in de taal of wartaal des dichters moet het een genitief verbeelden. De meening is: "welwillendheid, barmhartigheid, gelijkmoedigheid, behagen in anderer geluk, behulpzaamheid jegens de schepselen (zijn) uwe deugden."

In den 4den regel is tvaṁ nominatief; ya, zonder naamvalsteeken, tegen de regelen van 't Skr., schijnt te staan voor yas: Skr. yas tvaṁ "gij die." Râja is, grammatisch, niets; de dichter heeft het als nominatief of als vocatief gebruikt; sudharmmarâja ware in 't Skr. een vocatief; in ons stuk een nominatief. Kṛtavat-lekhe (kṛtavallekhe) "in 't geschrift des vervaardigers (d. i. dichters)," denk ik. Voor het volgende siṅg, of wat er ook sta, weet ik geen raad; dat Friederich's lezing siṅha onhoudbaar is, blijkt uit de versmaat; de twee lettergrepen siṅha bevatten twee fouten tegen de maat; niet een trochaeus, maar een jambus wordt vereischt. Zou er op den steen niet eenvoudig sadâ staan? Doch dan blijft de oorsprong der fout onverklaarbaar. Het is niet onmogelijk dat de dichter hier een siṅ = Jav. sing gebruikt heeft, want gesteld al eens dat hij geen inheemsche woorden had willen gebruiken, hoe kon iemand, zoo weinig bekend met Skr., altoos 't inheemsche van 't nitheemsche onderscheiden? Als ik niet misraad, heeft de vervaardiger der inscriptie willen zeggen: "gij

Âdityavarman,
Âdityavarman,
de heer Friederich
grond, den Sans-
ten. Tekstkritiek,
verbeteren van 't
en tekst zooals hij
w begrip had van
n op an gemaakt
k weer als vocatief
l verdedigen, dat
eden versregel wil
fd den auteur te
vañçaçriyam,
zou zulks doen.
e dichter er meê
f hij zelf het als

elijk, in 't Skr.,
taal des dichters
is: "welwillend-
gen in anderer
) uwe deugden."
, zonder naam-
nt te staan voor
nmatisch, niets;
catief gebruikt;
ef; in ons stuk
ekhe) "in 't
k ik. Voor het
geen raad; dat
uit de versmaat;
tegen de maat;
ereischt. Zou er
h dan blijft de
onmogelijk dat
heeft, want ge-
had willen ge-
et Skr., altoos
? Als ik niet
n zeggen: "gij

die, o vorst, een vorst zijt des goeden Geloofs, die in 't geschrift der dichters (of: des dichters) zal (*sic!*) blijven leven."

Het is schier overbodig te zeggen, dat het kennen van Sanskritsche woorden, op zich zelf, nog niets bewijst voor iemands kennis dier taal. Het aantal Skr. woorden aan de Oudjavaansche dichters bekend en door hen in hun geschriften gebezigd, is vrij aanzienlijk, en toch ziet men uit hun karakteristieke dwalingen dat zij 't Sanskrit niet verstonden. Zoo is het ook met den lofredenaar van Âdityavarman; in de tweede strophe schrijft hij suda in stede van çuddha; eene fout van dien aard maakt geen Hindu, hetzij hij Skr. kent of slechts zijn alledaagsch Prâkrit. Dat suda van den dichter zelven afkomstig is, niet van den steenhouwer, staat vast door de versmaat.

Onderscheiden letters der tweede strophe, in Vasantatilakâ, zijn zóó slecht uitgebeiteld of misteekend, dat er, strikt genomen, niet eene getrouwe transcriptie van te maken is. Ook ontbreken in 't facsimile twee van de noodige rustteekens, hetgeen wel aan de teekening te wijten zal zijn of een gevolg is van uitslijting. Het rustteeken vóór svasti is, zeker wel door den steenhouwer, verkeerd aangebracht. Ook is er een metrische fout, want vóór svasti moet eene korte lettergreep staan, en dat is in 't stuk niet het geval, want al laat men den zonder twijfel foutieven Visarga achter adhirâja weg, dan is de sluitende *a* toch nog lang wegens den volgenden dubbelen medeklinker. Misschien zijn twee lettergrepen die 't vers sloten achter adhirâja vergeten; mogelijk ook sprak de dichter svasti als sosti uit, en hoorde hij dus daarvóór de lettergreep als een korte. — Met verbetering van eenige misteekende letters, lees ik:

çrî-Kâmarâja-adhimukti [1] sadâstrakiṇṭha
râmyâ [2] bhishekasudadhotabha bajradhe(r)yya
— gajña pañcashaḍabhijña supûrṇṇacakra |
Âdityavarmmaṇṛpate adhirâja [ḥ] || svasti ||

Alle woorden, samenstellingen, zijn vocatieven, behalve svasti. Voor zooverre de woorden den stam op *a* hebben, is hun vorm in den vocatief hier dezelfde als in goed Skr. Nṛpate is, bij geval, een echte Skr. vocatief. De eerste lettergreep in den derden regel is onduidelijk; de heer Friederich las âga, en daarop lijkt het ook veel; dewijl âgajna geen zin oplevert,

---

[1] In 't facsimile: adhimugti.
[2] Vermoedelijk bedoeld: râjyâbhi°.

verbeterde F. het in âgamajña. Ongelukkigerwijs gedoogt de onverbiddelijke maat die conjectuur niet.

De eerste regel is niet in orde. Trachten we de bedoeling des schrijvers op te sporen. Kâmarâja, de Minnegod, is bij de niet-Buddhistische Indiërs, een toonbeeld van schoonheid; met hem vergeleken te kunnen worden in voorkomen, strekt eenen niet-Buddhist tot lof. Bij de Buddhisten daarentegen staat Kâmarâja tamelijk wel gelijk met den Duivel, den Lucifer bij de Christenen. Met den bewerker van alle kwaad kan de lofredenaar den Buddhistischen Âdityavarman niet vergeleken hebben. Derhalve is Kâmarâja hier geen vocatief, maar deel der samenstelling. Sadâstra; lees: sadastra "'t deugdelijke (d. i. gevaarlijke) schichtwapen." Blijft over kiṇṭha. Er moet bedoeld zijn kuṇṭha "stomp, bot." Of kiṇṭha eene vergissing is, dan wel een soort Krama of slechte uitspraak van kuṇṭha, laat ik onbeslist. Met omzetting van de twee leden der samenstelling, en met verandering van kuṇṭha "stomp" in kuṇṭhita "stomp gemaakt" zou men in goed Skr. 't begrip aldus uitdrukken: kuṇṭhita-Çrî Kâmarâjâdhimuktisadastra, "(gij) die de 't geduchte wapen, van Çrî-Kâmarâja's toeleg hebt stomp gemaakt (of: krachteloos gemaakt)"; dat wil zegen: gij die de aanvechtingen der zinnelijkheid overwonnen hebt." Voorbeelden van eene verkeerde volgorde van de leden eener samenstelling vindt men in goed Skr. hoogst zelden, doch in 't basterd Skr. en 't schijn-Skr. der Buddhistische letterkunde bij honderden. Zoodanige zijn de telkens voorkomende woorden, wier laatste lid jâta, kṛta, gṛhîta, parigṛhîta, carita is. In stede van cîrṇakuçalasahasra leest men bijv. Lalitavistara 285: kuçalasahasracîrṇa; zoo ook gauravakṛtaḥ voor kṛtagauravaḥ, Lalitav. 352; vratatapacarita 185; mânadhvajocchritaḥ 250; enz. Nog veel erger tegen den regel is vâlikagaṅgatulya 390, wat verbeelden moet: Gaṅgâvâlukâtulya "gelijk aan 't zand van den Ganges." Deze voorbeelden uit de Buddhistische letterkunde, die licht met een tal gelijksoortige konden vermeerderd worden, zullen voldoende wezen om mijne opvatting te staven. Abhishekasudadhotabha, Skr. abhishekaçuddhadhautabha, beteekent: (o gij!) wiens glans door de wijding tot koning schoon gelouterd is, d. i. met nog reiner luister is gaan schitteren, dewijl de uitstorting van water en glimmend vet over den gewijd wordenden vorst, (te vergelijken met de oude konink-

lijke zalving) alle smetten van hem wegneemt. Bajradheryya, Skr. vajradhairyya en pañcashaḍabhijña zijn reeds door F. verklaard. Supûrṅacakra laat zich in onze taal gevoegelijk weergeven met „(o gij!) aan wiens gebied (en: heerschappij) volstrekt niets ontbreekt." De vierde regel beteekent natuurlijk: „o koning Âdityavarman, opperheer, heil!"

Op de tweede strophe volgt er een stuk in proza. De eerste regels er van behelzen wederom loftuitingen op den koning. Naar den vorm zouden de meeste woorden Sanskritsche mannelijke vocatieven kunnen wezen, doch enkele er van, zooals çrîmat en çrî zijn bloote stammen, en âdityavarmma is niet eens dát. Alle termen, van regel 6—9, staan, logisch, in denzelfden naamval; vermoedelijk den nominatief; doch van 't laatste ben ik niet zeker, vermits het verband mij niet duidelijk is. Zooveel is zeker, dat het verband door niets wordt aangeduid; iets onbestaanbaars in werkelijk Sanskrit, zelfs in basterd- of schijn-Sanskrit. Ik laat nu de transcriptie volgen, met bijbehoud der rustteekens:

krimaṭ (l. çrîmat) çrî Âyâdityadharmma (l. Âryyâdityavarmma) pratâpaparâkrama râjendramolimaṇi varmmajeva (l. dharmmadeva) mahârâjâdhirâja, sakalasâgatajanapraya (l. sakalasogatajanapriya), dharmmarâjakulatilaka (l. °tilaka) saraṇâgatabajrapañjara (l. çara°), ekâṅgavîra, dushṭajit. —

Pratâpaparâkrama laat zich vertolken met: (hij die) energisch streeft ontzag in te boezemen. Râjendramolimaṇi, Skr. râjendramaulimaṇi „kroonjuweel onder de bazen van koningen", d. i. naar onze wijze van spreken: die de kroon spant onder de machtigste koningen." Dharmadeva „opperheer der gerechtigheid" en tevens „des Geloofs". Sakalasogatajanapriya, Skr. sakalasaugatajanapriya „geliefd bij alle Buddhisten"; dharmarâjakulatilaka „sieraad van 't geslacht der wettige (en tevens: der waargeloovige) vorsten"; çaraṇâgatabajrapañjara „een diamanten kooi voor hen die toevlucht zoeken", d. i. ieder ongelukkige en vervolgde vindt bij hem eene veilige toevlucht, gelijk de vogeltjes, door hun op aas beluste vijanden vervolgd, in eene kooi van ondoordringbaar diamant. Met ekâṅgavîra schijnt „held onder de keurbenden, de voorvechters" bedoeld te zijn, hoewel ik van elders ekâṅga slechts ken in de opvatting van „persoon tot de lijfwacht behoorende." Een synoniem van ekâṅga, namelijk mahânagna, beteekent echter zoowel „voorvechter,

krijgsman van eene keurbende", als "iemand van de lijfwacht" [1].

De regels waarin de hoofdinhoud van 't stuk vervat is, zijn, jammer genoeg, zóó slecht gegriffeld of afgeteekend, dat het raadzaam is alle pogingen tot herstel van den tekst uit te stellen. Alleen wil ik de aandacht er op vestigen, dat in r. 9 vihâra nânâvidhaprakâra, noodzakelijk een meervoud, den zin hebbende van "kloosters van velerhande soort", geen spoor van naamvalsteeken vertoont. Eindelijk een enkel woord over 't onderschrift. Geheel aan 't slot staat duidelijk Taruṇabajra; daarvóór iets wat abhileka (d. i. abhilekha), moet voorstellen; abhilekha Taruṇabajra moet hier beduiden "schrift (onderscheiden van: geschrift) van Taruṇabajra." Ook al neemt iemand aan dat er te lezen is: abhilekhaka T. "schrijver (graveur) T.", dan blijft de grammatica Polynesisch. In 't Skr. ware het, in 't eerste geval: abhilekhas Taruṇavajrasya; in 't andere: abhilekhakas Taruṇavajraḥ. Geen wonder dat de afschrijver in 't geheel geen Skr. kende; de dichterlijke vervaardiger van 't stuk wist er ook zoo goed als niets van, maar toch nog zooveel dat hij na kṛtir iyaṁ "dit is 't gewrocht" zijn eigen, slechts half leesbaren naam, in den genitief zette. Het woord achter iyaṁ kan heel wel sukadhâryya (d. i. sukhadhâryya) voorstellen, gelijk de heer Friederich gist, doch dat beteekent niet "in vreugde te houden", — wat eigenlijk niets beduidt, ten minste niet in onze moedertaal — maar "gemakkelijk te onthouden." Als de dichter 't onderscheid der geslachten in 't Skr. gekend had, zou hij sukhadhâryyâ geschreven hebben.

De onzekerheid in lezing en verklaring die er wel zal overblijven totdat er een nieuw afschrift zal gemaakt zijn, vermindert in geenen deele de waarde van een der uitkomsten waartoe Friederich gekomen was. Er blijkt uit de inscriptie dat Âdityavarman 't Buddhisme beleed Zoowel 't Sumatraansche rotsopschrift als de op Java aan 't licht getogen gedenkstukken, o. a. 't beeld van Manjuçrî, leveren 't bewijs dat de leer, zooals die in de 14de eeuw op Java en Sumatra bloeide, dezelfde was als die der noordelijke Buddhisten. Daaruit volgt dat het Buddhisme op de Sunda-eilanden niet is ingevoerd uit Ceilon of Achter-

---

[1] Mahânagna is in 't Pâli overgegaan in den vorm van mahânâgo = °naggo, ongerijmderwijze opgevat als nâga, olifant! Nagna, in zin Gr. γυμνός en γυμνάς.

indië, maar uit Bengalen, Orissa of eenig ander deel van noordelijk Indië. Voegen wij bij dit feit een ander, namelijk dit dat schier alle Indische (Arische) bestanddeelen in den woordenschat van 't Javaansch, Maleisch, enz. Sanskritsch zijn, en niet Prâkritsch, dan krijgen we de vaste overtuiging dat zij die de Sanskritsche woorden invoerden, zoowel Brahmanisten als Buddhisten, niet uit zuidelijk Indië, maar uit noordelijker streken moeten gekomen zijn. Er is wel is waar in 't Javaansch en Maleisch een zeer beperkt aantal van Prâkrit-woorden voorhanden, doch zulks laat zich verklaren als een gevolg van handelsverkeer: immers ook uit het Tamil en Telugu zijn er woorden overgenomen. Het is volstrekt niet onmogelijk dat er gedurende 't lange verkeer tusschen Voorindië en den Archipel ook wel eens volkplanters of avonturiers uit zuidelijk Indië zich ergens op Java en Sumatra gevestigd hebben, maar eenig zeker bewijs daarvan is nog niet ontdekt; immers de overname van enkele Dravidische woorden zal wel niet als bewijs aangevoerd worden.

H. KERN.